

Ὁ Ἰωάννης Κασσιανὸς καὶ οἱ θεωρίες τῶν Αὐγουστίνου καὶ Πελαγίου*

Λεωνίδα Κατσίρα**

Γενικὰ

Τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου σχετίζεται, σύμφωνα με τὸν Ἰερώνυμο (*Letter* 133.3), μετὰ τὴν ἔννοια τῆς ἀπάθειας, ἐφ' ὅσον ἡ Ὁριγενική καὶ Εὐαγγελιανὴ ἐκδοχὴ τῆς¹ συγκλίνουν πρὸς τὸν Πελαγιανισμό².

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε προκύψει τὸ μεγάλο καὶ φλέγον θεολογικὸ ζήτημα μεταξὺ Πελαγίου καὶ Αὐγουστίνου³. Ὡς γνωστόν, ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, σύγχρονος τοῦ Κασσιανοῦ, διετύπωσε τὴν *περὶ Ἀπολύτου Προορισμοῦ* διδασκαλία του καὶ τὴν ἀνάλογη θεολογία, ἡ ὁποία, λόγῳ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ «κατ' εἰκόνα» καὶ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς ἐλευθερίας βουλήσεως⁴ στὸν μεταπτωτικὸ ἄνθρωπο, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴ μὴ

* Στὸ παρὸν ἄρθρο πολλὰ στοιχεῖα ἔχουν ἀντληθεῖ ἀπὸ τὴ διδακτορικὴ μας διατριβὴ μετὰ θέμα: *Ἡ ἀθυμία κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννη Κασσιανὸν (ψυχολογικὴ θεώρηση)*, ἡ ὁποία ἐκπονήθηκε στὸ Τμήμα Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸν Ἰανουάριο 2016 (Ἐπιβλέπων Καθηγητής: κ. Σπύρος Τσιτσιγκός).

** Ὁ Λεωνίδα Κατσίρας εἶναι διδάκτωρ Θεολογίας τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Βλ. M. Sheridan, "The Controversy over ΑΠΑΘΕΙΑ: Cassian's Sources and His Use of Them", *Studia Monastica* 39 (1997), σσ. 287-310.

2. Βλ. E. A. Clark, *The Origenist Controversy*, Princeton, 1992, σσ. 221-222, R. Samos, "Origen, Evagrius Ponticus and the Ideal of Impassibility", *Origeniana Septima*, σσ. 365-73.

3. Βλ. B. B. Warfield, "Introductory Essay on Augustine and the Pelagian Controversy", *From Nicene and Post-Nicene Fathers, Series I, vol. V*, ed. By Ph. Schaff, xiii-lxxi, Hendrickson Publishers, Inc., Peabody, MA 2004.

4. Βλ. D. J. MacQueen, "John Cassian on Grace and Free Will with Particular Reference to Institutio XIII and Callatio XII," *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, Vol. 44 (1977), σσ. 5-28.

δυνατότητα τῆς συμβολῆς τοῦ τελευταίου στὴ σωτηρία του. Ἔτσι, δὲν μποροῦσε νὰ δεχθεῖ τὴν ἰσότιμη συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου⁵, ὅσον ἀφορᾷ τὴ σωτηρία του, τονίζοντας τὸ παντελῶς ἀνίατο τοῦ ἀνθρώπου μὲ μόνες τὶς δικές του δυνάμεις, ὅπως καὶ τὴ σημασία τῆς Θείας Χάριτος⁶ ὡς ἐλευθέρου δωρήματος ἀπὸ τὸν Θεό⁷. Γι' αὐτὸ κατέληξε στὴν ἰδέα τοῦ Ἀπολύτου Προορισμοῦ⁸. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος, στὴν προσπάθειά του νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς διάφορες αἱρέσεις τῆς ἐποχῆς του –καὶ κυρίως τὸν Ἀρειανισμό καὶ τὸν Πελαγιανισμό– περιέπεσε σὲ ὀρισμένες δογματικὲς ἀστοχίες, ὅπως ἦταν ἡ διδασκαλία του γιὰ τὸ *Filioque*⁹ ἢ καὶ ἐκείνη γιὰ τὸν ἀπόλυτο προορισμό¹⁰.

5. Ἡ συνεργία, κατὰ τὸν Ἰω. Χρυσόστομο, συνοψίζεται στὴν ἐξῆς πρόταση: «οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἀν μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύει ῥοπῆς, καὶ ὅτι πάλιν οὐδὲν κερδανόμεν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, προθυμίας οὐκ οὔσης» (Ἰω. Χρυσόστομος, *Εἰς Ματθ.*, 82, 4, MPG 58, 742. 45, 1, MPG 58, 471, *Εἰς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον* 7, 3, MPG 50, 505). Πρβλ. Σ. Κ. Τσιτσίκος, *Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου...*, Β': Ἡ θεανθρώπινη συνεργία στὴ θεραπεία τῆς ψυχῆς, σ. 215 ἐξ.

6. Βλ. N. N. Gloubokowsky, "Grace in the Greek Fathers (to St. John of Damascus) and InterChurch Union", in: W. Th. Whitley (Ed.), *The Doctrine of Grace*, Student Christian Movement Press, London 1932, W. Th. Whitley & A. S. Alivizatos, *The Doctrine of Grace*, Student Christian Movement Press, London 1932.

7. Περὶ τῆς σημασίας τῆς Θείας Χάριτος, κατὰ τὸν ἱερὸ Αὐγουστίνου, βλ. Ἰω. Καλογήρου, «Ἡ χάρις κατὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνου. Ἡ περαιτέρω κατανόησις καὶ ἀποτύπωσις τῆς διδασκαλίας αὐτῆς εἰς τὸν δυτικὸν Χριστιανισμόν», *Γρηγόριος Παλαμάς* (Θεσσαλονίκη 1981), σσ. 283-304.

8. Βλ. R. H. Weaver, "The Experience of Scripture: The Anti-predestinarian Argument of John Cassian", *Insights* 109/2 (1994), σσ. 39-47. Ἐμπεριστατωμένη ἀνάπτυξη γιὰ τὸ θέμα τοῦ Ἀπολύτου Προορισμοῦ, βλ. Νικ. Ματσούκας, «Προϋποθέσεις καὶ χαρακτὴρ τοῦ 'ἀπολύτου προορισμοῦ' ἐν σχέσει πρὸς τὴν 'περὶ ἐκλογῆς' καὶ 'προορισμοῦ' βιβλικὴ διδασκαλίαν» (ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ *Θεολογία*), Ἀθήνα 1968.

9. Βλ. σχετικὰ Γ. Δ. Μαρτζέλος, *Ὁρθόδοξο δόγμα καὶ θεολογικὸς προβληματισμός. Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Α'*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 113 κ.έ. G. D. Martzelos, „Die Anfänge und die Voraussetzungen des Filioque in der theologischen Überlieferung des Abendlandes“, στὸ *Orthodoxes Forum* 13 (1999), Heft 1, σ. 31 κ.έ. Ὁ ἴδιος, «Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος», στὸ users.auth.gr/martzelo/index.files/docs/125.doc (ἀνακτῆθηκε 10-1-2019).

10. Βλ. N. A. Ματσούκας, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β'*, Ἐκθεση τῆς ὀρθόδοξης πίστεως σὲ ἀντιπαράθεση μὲ τὴ δυτικὴ Χριστιανοσύνη, ἐκδ. Π. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 528. Βλάσ. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, Ἀθήνα 1992, σ. 567 κ.έ. Βλ. ἐπίσης Γ. Φλωρόφσκυ, «Οἱ μεταφυσικὲς προϋποθέσεις τοῦ Οὐτοπισμοῦ», στὸ: *Voie* N° 4, Paris 1926, μτφρ. Εἰρηναῖος Bulović, στὸ: <http://www.oodegr.com/oode/filosofia/outopismos1.htm>. X. Ἡλιοπούλος, «Περὶ αἰτιοκρατίας καὶ ἐλευθερίας τῆς

Ἡ διδασκαλία αὐτὴ διατυπώθηκε σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴ διδασκαλία τοῦ Πελαγίου, ὁ ὁποῖος εἶχε ὑποστηρίξει τὴν ἀκριβῶς ἀντίθετη ἄποψη, ὅτι δηλ. ἡ ἁμαρτία τῶν Πρωτοπλάστων δὲν μεταδόθηκε στὸν μεταπτωτικὸ ἄνθρωπο, καὶ ἔτσι ὁ θάνατος ἀποτελεῖ φυσικὴ ἀναγκαιότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ὄχι συνέπεια τῆς ἁμαρτίας. Τὸ ἁμάρτημα τοῦ Ἀδάμ δὲν μεταβιβάσθηκε στοὺς ἀπογόνους του καὶ ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἔμεινε ἀγαθὴ, οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ γίνουν ἀγαθοὶ ἢ κακοὶ ἀνάλογα μὲ τὴ χρῆση τῆς ἐλευθερίας ποὺ θὰ κάνουν καὶ μὲ τὴν καταπολέμηση τοῦ κακοῦ¹¹. Ὁ Πελάγιος, ἀρνούμενος τὴ συμβολὴ τῆς Θείας Χάριτος (βλ. Ἀχάριστους¹²), δεχόταν ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνον μὲ τὴν ἐλεύθερη βούλησή του μποροῦσε νὰ σωθεῖ¹³, ἂν αὐτὴ ἡ βούλησή του κατευθύνεται καὶ ἐκφράζεται μὲ «καλὰ ἔργα»· ἀντίθετα, μποροῦσε νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια, ἂν ἡ βούλησή του ἐκφραζόταν μὲ κακὰ καὶ ἄδικες πράξεις. Ἐν τούτοις, καὶ ἡ ἀκραία διδασκαλία τοῦ Αὐγουστίνου δὲν ἀναγνωρίσθηκε οὐσιαστικὰ ποτὲ στὴ Δύση ὡς πρὸς τὴν ὀλότητά της¹⁴.

Ὅλα τὰ παραπάνω μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τὴ στάση τοῦ Κασσιανοῦ μεταξὺ Αὐγουστινιανισμοῦ καὶ Πελαγιανισμοῦ¹⁵, θεολογικοῦ προβλήματος ποὺ προέκυψε στὴ Δύση καὶ τὸ ὁποῖο εἶχε προσλάβει τὴ μορφὴ μεγάλου οἰκουμενικοῦ ζητήματος ὅσον ἀφορᾷ τὴ Σωτηριολογία. Ὁ Κασσιανὸς προσπάθησε νὰ διασαφηνίσει τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὴ σημασία τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας, χωρὶς νὰ ὑποτιμήσει καὶ τὴ σημασία τῆς Θείας Χάριτος.

βούλησης», στό: *Στὸν Ἄγνωστο Θεό*, τχ. 3, Ἀθήνα 2008, σ. 17 κ.έ.

11. Βλ. Γ. Χαλκιᾶς. Ἰωάννης Κασσιανός – Ἀσκητικὰ συγγράμματα, στό: https://www.academia.edu/28871106/%CE%99%CE%A9%CE%91%CE%9D%CE%9D%CE%97%CE%A3_%CE%9A%CE%91%CE%A3%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%9D%CE%9F%CE%A3 (ανακτήθηκε 10-01-2019).

12. Βλ. Prosper Aquitanus, “Carmen de ingratis”, MPL 51, 91-148.

13. Περί τῆς ἐλευθερίας συνεργίας τοῦ ἀνθρώπου στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας βλ. Ch. Economou, “The meaning of salvation in St. Paul’ Epistles”, *Κληρονομία* (1983), σ. 47.

14. Βλ. B. Altaner - A. Stuiber, *Patrologie* 7, Auff., 1966, σ. 442: «Ἡ διδασκαλία τοῦ Αὐγουστίνου περὶ Χάριτος, ... βρῆκε ἐξ ἀρχῆς ἀντίρρηση μὲσα στὴν Ἐκκλησία καὶ ἀργότερα προκάλεσε μεγάλες πλάνες».

15. Πρβλ. Γ. Δ. Μεταλληνοῦ, «Πελάγιος», *ΘΗΕ* 10 (1960), σσ. 255-258. Πρβλ. Β. Ἀ. Γκριλλὰ, *Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Πελαγιανισμοῦ – Προπατορικὸ Ἅμάρτημα καὶ σωτηρία*, Ἀθήνα 2010.

Σύμφωνα με τὸν Adolph Harnack, ἡ Θεία Χάρις, κατὰ τὸν Κασσιανό, εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία γιὰ νὰ ἐπιτύχει κανεὶς τὴ σωτηρία (τελειότητα), ὄχι ὅμως καὶ γιὰ νὰ παράσχει τὴ δύναμη τῆς (ἀνθρώπινης) θελήσεως, ἢ γιὰ νὰ γίνῃ τὸ πρῶτο ξεκίνημα ἀπ’ αὐτὴν· αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸ κάνει ἡ ἀνθρώπινη βούληση¹⁶, ἐνῶ ἡ Θεία Χάρις ἔρχεται, ἀμέσως μετὰ, νὰ τὴ βοηθήσει καὶ νὰ τὴν ἐνισχύσει¹⁷. καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν ἔννοια ἐκλαμβάνουν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ τὸν *Synergism*. Ἡ ὡς ἄνω θέση αὐτῆ τοῦ Κασσιανοῦ (*Collationes* XIII, 8) ὡς πρὸς τὴ δράση τῆς Θείας Χάριτος ἀπηχεῖ – ἂν καὶ ὄχι ἐπακριβῶς – τὶς ἀπόψεις τοῦ ἀβᾶ Χαιρήμονα (ἡ Θεία Χάρις ἄλλοτε ἔλκει τὴν ἀνθρώπινη βούληση ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι ἡ ἴδια θέλει, καὶ ἄλλοτε τὴν ἀναμένει νὰ κάνει κάποια ἐμφανῆ κίνηση πρὸς τὸν Θεό), ἀλλὰ ὄχι καὶ τοῦ ἀβᾶ Παφνουτίου (*Collationes* XIII, 12, 15), γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ ἔργο τῆς Θείας Χάριτος (σύμφωνα με τὸ Φιλιπ. 1, 29 καὶ 2, 13) προτάσσεται (ἀλλὰ ὄχι μετὰ τὴν ἔννοια τοῦ Αὐγουστίνου, ἀφοῦ ὁ Παφνούτιος δέχεται τὴ συνεργία, δεδομένου ὅτι ἡ Θ. Χάρις ἰκανώνει, στὴ συνέχεια, τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐπιθυμήσει τὸν Θεό), ἐνῶ ἔπεται ἡ ἀνθρώπινη βούληση¹⁸.

Ἔτσι, σὲ πλείστα χωρία τοῦ ἔργου τοῦ Κασσιανοῦ ὑπογραμμίζεται ἡ ἀναγκαιότητα τῆς Θείας Χάριτος προκειμένου νὰ τεθεῖ σὲ λειτουργία ἡ βούληση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Ἄγαθό¹⁹. Σὲ ἄλλα δὲ χωρία, ἐξαιρέται ἡ ἀνθρώπινη ἐπιθυμία καὶ ἡ νοσταλγία τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. ἡ βούλησή του²⁰. Ὁ Κασσιανὸς δὲν ἐνδιαφερόταν βέβαια νὰ καθορίσει *ad hoc* δογματολογικὰ –μέσα σὲ ἓνα θεολογικὸ σύστημα– τὴν ἀμοιβαία σχέση Χάριτος καὶ ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου²¹. γι’ αὐτό, σὰν τὸν διδάσκαλό

16. Βλ. A. Harnack, *History of Dogma*, part 2, book 2, trans. James Millar, 1961, σ. 247.

17. Βλ. R. Seeberg, *Text-Book of the History of Doctrines*, vol. 1, *History of Doctrines in the Ancient Church*, Lutheran Publication Society, Philadelphia PA. 1905, vols. I-II, vol. I, σ. 369.

18. Βλ. J. Kim, *The Spiritual Anthropology of John Cassian*, University of Leeds, 2002/2013, σσ. 247 ff., 268.

19. Βλ. L. Pristas, *The Theological Anthropology of John Cassian*, Boston College, 1993, A. Casiday, *Tradition and Theology in St. John Cassian*, Oxford University Press 2007, σ. 103.

20. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *Patrologiae Latinae Cursus Completus* (MPL) 49-50. MPL 49, *Inst.* III., 223, ὅπου γράφεται ὅτι στὴν περίπτωσιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ τελῶνη Ματθαίου τὴν ἀρχὴν τὴν ἔκανε ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ στὴν περίπτωσιν τοῦ Ζακχαίου, ἡ ἀρχὴ ἔγινε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Πρβλ. C. Luibheid, *John Cassian Conferences*, Paulist Press, New Jersey 1985.

21. Πρβλ. Δ. Τσελεγγίδης, *Χάρις καὶ ἐλευθερία κατὰ τὴν πατερικὴ παράδοσιν τοῦ ἸΔ' αἰῶνα*, Συμβολὴ στὴ σωτηριολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1987.

του Ίω. Χρυσόστομο, ἄλλοτε τονίζει ἠθικο-πρακτικὰ τὸ ἔργο τῆς Θείας Χάριτος καὶ ἄλλοτε τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα στὸ σχέδιο τῆς Θείας Οἰκονομίας, ἀφοῦ δέχεται τόσο τὴν ἀναγκαιότητα τῆς πρώτης ὅσο καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀνθρώπινης βούλησης, ἀποκρούει ὅμως, ὅπως εἶπαμε (ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἱερό Χρυσόστομο), τὴν ἀπόλυτη ἰσομοιρία Χάριτος καὶ ἐλευθερίας, λόγῳ τῆς καὶ μετὰ Χριστὸν (τ.ἔ. καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ βάπτισμα) ἐπενέργειας τοῦ Προπατορικοῦ Ἄμαρτήματος στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἂν καὶ οἱ σχολιαστὲς τοῦ ἔργου του διχάζονται ἐπ' αὐτοῦ²².

Γενικὰ ὁ Κασσιανὸς τονίζει τὴ βαρύτητα τοῦ ρόλου τῆς Θείας Χάριτος, ἀλλὰ δὲν καταφρονεῖ καὶ τὴν ἀνθρώπινη βούληση²³: «Μὲ μόνο τις προσπάθειές μας εἶναι ἀδύνατο νὰ φθάσουμε στὴν τελειότητα»²⁴. Ἡ ἀνθρώπινη συμμετοχὴ στὴν πραγματοποίηση τῆς σωτηρίας ἐκτιμᾶται πολὺ ἀπὸ τὸν Κασσιανό, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὸν ἱ. Χρυσόστομο²⁵, ὡς αἰτία γιὰ τὴν ἐνεργοποίηση τῆς Θείας Χάριτος²⁶.

Συνεπῶς, ὁ Κασσιανὸς²⁷ στέκεται «στὸ μέσον τῶν δύο ἀκραίων ἀντιλήψεων» τῆς ἐποχῆς του ὡς ἄριστος σχοινοβάτης, ἀφοῦ ἀνέπτυξε τὴν περὶ σωτηρίας διδασκαλία του, ὅπως ἀκριβῶς τὴ διδάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχαία Παράδοση τῶν ἀνατολικῶν Πατέρων τῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, κατὰ τὴν ὁποία ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ συνεργία τῆς Θείας Χάριτος «στὴν διὰ τῶν ἔργων ἐλεύθερη βούληση τοῦ ἀνθρώπου»²⁸. Ὁ Κασσιανός, ἐνοχλημένος ἀπὸ τις

22. Βλ. A. Hoch, *Die Lehre des Johannes Cassianus von Natur und Gnade*, Freiburg in Br. 1895, J. Laugier, *Saint Jean Cassien et la doctrine sur la grâce*, Lyon 1908.

23. Βλ. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. XIII, 924AB (“De protectione Dei”).

24. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. XII.

25. Βλ. Ἰω. Χρυσόστομο, *Εἰς Γένεσιν* 42, 1, MPG 54, 385-386. Πρβλ. *Εἰς Γένεσιν* 9,1, MPG 53, 76-77.

26. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Inst. XII, 439A-441A.

27. Βλ. Δ. Μπαλάνος, «Εἶναι κακόδοξος ἡ περὶ Χάριτος διδασκαλία τοῦ Ἰωάννου Κασσιανοῦ;» (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν *ΕΕΘΣΠΑ*), Ἀθῆναι 1936, σσ. 60-69.

28. Βλ. J. D. McQueen, “John Cassian on Grace and free Will with Particular”, *RTAM* 44 (1977), σσ. 5-28, D. Ogliari, “The conciliation of grace and free will. Cassian’s ‘Collatio’ XIII revisited”, *Augustinianum* 50 (2000), σσ. 141-173. Βλ. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς Ψαλμούς*, MPG 29, 353D: «Ἡ σωτηρία ἔστιν ἐν τῇ Χάριτι τοῦ Θεοῦ». Πρβλ. Ἀ. Θεοδώρου, *Ἡ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*, (διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγ.), Ἀθῆνα 1956, σ. 39, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἔννοια τῆς ὁμοίωσης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν ἐνέχει «ἠθικὸν δυναμισμὸν καὶ διαρκῆ ἐλευθέραν κίνησιν, τείνουσαν πρὸς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ ὅλου

ἀκραῖες θέσεις τοῦ Αὐγουστίνου, ἀντιπρότεινε στήν πραγματεία του *Collationes XII* αὐτήν τή μέση λύση, ὑπὸ μορφὴν θεολογικοῦ διαλόγου μὲ τοὺς Μοναχοὺς τῆς Αἰγύπτου²⁹, γιὰ τὴν ἐναρμόνιση τῶν δύο ἀκραίων θεολογικῶν ἀντιθέσεων.

Τὰ στοιχεῖα ποὺ περιέχονται στὴ διδασκαλία τοῦ Κασσιανοῦ εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ἄρρηκτα συνδεδεμένα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ διδασκάλου του ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου³⁰ τὴν ὁποία μετέφερε ὁ Κασσιανὸς στὴ Δύση, ἀντιτάσσοντάς την τόσο πρὸς τὴν ἀκραία διδασκαλία τοῦ Αὐγουστίνου, ὅσο καὶ πρὸς ἐκείνην τοῦ Πελαγίου³¹. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Κασσιανὸς ἀνέπτυξε διδασκαλία ἀνατολικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τύπου³², ἐξαίροντας τὴν ἠθικὴ ἐλευθερία ὡς χαρακτηριστὴ καὶ ιδιότητα τοῦ Ἁγαθοῦ, ὅπως τόνιζαν οἱ Ἕλληνες Πατέρες, δηλ. ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση δὲν εἶχε ἀποκόψει ἐξ ὀλοκλήρου τὸν δεσμό της –μετὰ τὴν Πτώση της– πρὸς τὸ Ἁγαθό, ἤτοι τὸν Θεό (*Collatio VII*), ὅπως μέχρι σήμερα διδάσκει ἡ Διαλεκτικὴ Θεολογία. Ὁ ἴδιος στὴν *Collationum XIX*, ἀνέπτυξε ἐκτενῶς τὴ θεολογικὴ αὐτὴν προβληματικὴ καὶ «παρουσίασε τὶς συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ὡς ἀπλὴ ἐξασθένηση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ὑποστήριξε τὴν πραγματικὴ καὶ ἰσότιμη συνεργία τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ Θείας Χάριτος»³³. Πράγματι, ὁ Κασσιανὸς δέχεται, μαζὶ μὲ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, ὅτι μετὰ ἀπὸ τὴν Πτώση (Προπατορικὸ Ἁμάρτημα)

ἀνθρώπου, δυνάμει τῆς ἐν αὐτῷ παρουσίας τοῦ Θεοῦ Λόγου ἢ τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

29. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.* XIII, 932A, “De Protectione Dei”: «Ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ συνεργάζεται πάντοτε μὲ τὸ αὐτεξούσιό μας γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ καλοῦ ... Ἡ θέληση παραμένει πάντοτε ἐλεύθερη στὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ἀδιαφορήσει ἢ νὰ φωτισθῆ ἀπὸ τὴ Χάρις τοῦ Θεοῦ» (“*Inteligens eam se non sua deligentia, sed Domini meseticordia consecutum; nec contra alios immitti rigore moveatur, sciens humanam nihil esse virtutem, si eam divina non juverit*”).

30. Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς Θείας Χάριτος τονίζεται ἀπὸ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο προκειμένου νὰ περιοριστεῖ κάθε αὐταρέσκεια καὶ ὑπερηφάνεια τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θὰ νόμιζε ὅτι οἱ δυνάμεις του ἐπαρκοῦν γιὰ τὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴ σωτηρία του, ἀλλὰ οἱ δυνάμεις αὐτὲς δὲν ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ ἐξαφανισθοῦν μετὰ ἀπὸ τὴν πτώση (*Εἰς Ῥωμαίους* 18, 6, MPG 60, 581).

31. Πρβλ. Χ. Κοντάκου, *Αἱ ἐν τῇ Δύσει διατυπωθεῖσαι διδασκαλαὶ περὶ σωτηρίας (Πελαγίος-Αὐγουστίνος-Κασσιανός)*, Θεσσαλονίκη 2004.

32. Βλ. Α. Hoch, *Die Lehre des Johannes Cassianus von Natur und Gnade*, Freiburg in Br. 1895.

33. Βλ. Βλ. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. Α', Ἀθήνα 1995, σ. 575.

παραμένει στὸν ἄνθρωπο ἡ δυνατότητα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεώς του, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν κατεύθυνση (ἐπιθυμία) τοῦ Ἄγαθοῦ. Μὲ βάση δὲ τὴν ἀποψη αὐτήν, προσφέρεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἡ Χάρις πρὸς σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἔτσι ἐκδηλώνεται ἓνα εἶδος συνέργειας τῆς Θείας Χάριτος καὶ τῆς ἐλεύθερης βούλησης τοῦ ἀνθρώπου³⁴. Φυσικά, ὁ Κασσιανὸς δὲν παραδέχεται, ὅπως οἱ Γνωστικοί, τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οὐσιαστική, ὄντολογική ὑπαρξὴ τοῦ κακοῦ, ἀποκρούοντας τὴν ἰδέα ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε κάτι ποὺ εἶναι φύσει κακό³⁵. Τίποτε καθ' ἑαυτὸ ὡς πάθος δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του κακό, «μπορεῖ ὅμως, νὰ τραπεῖ σὲ καλὴ ἀλλοίωση ἢ σὲ κακὴ, πρᾶγμα ποὺ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴν ἀντίληψη τῆς ἐπιστήμης»³⁶. Τὸ κακό πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἀνθρώπινη «ραθυμία τῆς προαιρέσεως»³⁷ καὶ ὅτι τὰ πάντα δημιουργήθηκαν ἐξ ἀρχῆς τέλεια, διακαλονίζονται δὲ ἀπὸ τὸν «φυσικὸ νόμο» καὶ ἀπὸ τὴ συνδρομὴ τῆς Θείας Χάριτος ὡς καθοδηγητικῆς καὶ διαφωτιστικῆς δύναμης τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν τὰ δημιουργήματα εἶχαν παραμείνει στὴν πρωτογενῆ τους κατάσταση, δὲν θὰ χρειαζόταν ὁ «γραπτὸς νόμος»³⁸.

Ἡ θέση λοιπὸν τοῦ Κασσιανοῦ βρίσκεται –πολὺ λεπτά– στὸ μέσον (βλ. Κασσιανισμό)³⁹ μεταξὺ Πελαγίου (Πελαγιανισμού) καὶ Αὐγουστίνου (Αὐγουστινιανισμού). Τὴν ἀκραία καὶ μονομερῆ «βουλησιαρχικὴ θεωρία» τοῦ Πελαγίου «ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι κατόρθωμα μόνον τοῦ ἀνθρώπου

34. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.* III, XIII, 575AB, 932B, καὶ 906A-907B καὶ MPL 49, *Inst.* XIV, 444A-448A. Στὸ τελευταῖο τονίζεται ὅτι, ἄνευ βοήθειας τοῦ Θεοῦ, κανένα ἀγαθὸ δὲν ἐπιτυγχάνεται. Ἐξ ἄλλου, «χωρὶς τὶς προοπτικὲς τῆς Θείας Χάριτος γιὰ τὴν ἀναγέννηση καὶ κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς τὴν κατανόηση τῆς πνευματικῆς ρίζας τῶν συμπτωμάτων, χωρὶς τὴν ἔμπνευση τῆς ἐλπίδας καὶ ἀγάπης ... ἡ Ψυχολογία θὰ ἀγωνίζεται πάντοτε μὲ τὰ ὄπλα τῶν φυσικῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν καλῶν διαθέσεων». Πρβλ. J. Margolis, *Psychotherapy and Morality: A Study of Two Concepts*, Randon House, New York 1966, σ. 175.

35. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.* VIII, 730. Πρβλ. Μεθοδίου Ὀλυμπίου, *Περὶ αὐτεξουσίου*, MPG 18, 264A: «ὅτι τῆ φύσει κακὸν οὐδὲν ἔστιν, ἀλλὰ τῆ χρήσει γίνεταί κακὰ τὰ καλά».

36. Βλ. Ν. Ματσούκας, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία, Ἐκθεση τῆς ὀρθόδοξης πίστεως σὲ ἀντιπαράθεση μὲ τὴ δυτικὴ χριστιανοσύνη*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1999, σ. 507. Πρβλ. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν*, MPG 90, 500C.

37. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.* VII, 672.

38. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.* VIII, 766.

39. Βλ. R. F. Rea, *Grace and Free Will in Jonh Cassian*, Ph. D. diss., Saint Louis University, 1990, σσ. 217-219.

ἐθεώρει αίρετικήν, τὴν δὲ θεωρία τοῦ Αὐγουστίνου, ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι ἔργον μόνον τοῦ Θεοῦ καταναγκάζοντος εἰς αὐτὴν τὸν ἄνθρωπον, ἐθεώρει ἱερόσυλον»⁴⁰.

Ὁ Κασσιανός, ὡς μαθητὴς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, «κατέληξε στὸ μέσον τῶν δύο ἀντιθέτων διδασκαλιῶν (Πελαγίου καὶ Αὐγουστίνου), ἐπειδὴ γνώριζε τὴ συγγένεια Πελαγιανισμοῦ καὶ Νεστοριανισμοῦ»⁴¹. Ἐξ ἄλλου, στὸ τελευταῖο του βιβλίον (*Contra Nestorium*), «κατέδειξε τὴν μεταξὺ πελαγιανισμοῦ καὶ νεστοριανισμοῦ ὑπάρχουσαν συγγένειαν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Κασσιανοῦ κατεῖχεν ἀκριβῶς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων διδασκαλιῶν τοῦ Πελαγίου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου, ἐδέχετο διὰ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων ἀπλῆν ἐξασθένησιν τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων καὶ ἐν τῇ σωτηρίᾳ πραγματικὴν συνεργασίαν τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ τῆς Θείας Χάριτος καὶ ἄλλοτε μὲν κάμνει ἀρχὴν ἡ Θεία Χάρις, ἄλλοτε δὲ ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις»⁴². Σῶζεται καὶ ἡ πολεμικὴ συγγραφὴ τοῦ Κασσιανοῦ κατὰ τοῦ Νεστορίου, στὴν ὁποία καταπολεμεῖται συγχρόνως καὶ ὁ Πελάγιος. Ὁ Κασσιανός θεωροῦσε ὀρθὰ ὅτι ἡ ἀνθρωποκεντρικὴ κακοδοξία τοῦ Πελαγίου ἀποτέλεσε τὸν πρόδρομο τῆς κακοδοξίας του Νεστορίου⁴³.

Συμπερασματικά, ὁ Κασσιανός φρονοῦσε ὅτι ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ βούληση τοῦ ἀνθρώπου συνεργάζονται καὶ ὅτι ἡ βούληση προέρχεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἐνῶ ἡ προκοπὴ στὸ Ἄγαθὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴ βοήθεια τῆς Θείας Χάριτος. Στὴ σωτηρία, λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου συνεργοῦν συγχρόνως καὶ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μὲν Χάρις τοῦ Θεοῦ προσκαλεῖ, διαφωτίζει τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά, ἡ δὲ θέληση συνεργεῖ στὴ διάνοιξη τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν κάθαρση τῆς καρδιάς. «Ἡ σωτηρία λοιπὸν ξεκινάει ἀπὸ τῆς Χάρις,

40. Βλ. Π. Χρήστου, ὁ.π., σ. 271. Ὁ Κασσιανός ἀποκαλεῖ τὸν μὲν Πελαγιανισμό «βλακεία καὶ ἱεροσυλία» (*Coll.* III. 16) ἢ «αἵρεση» (*De Inc.* I.4), τὸν δὲ Αὐγουστινιανισμό «μεγάλῃ ἱεροσυλία» (*Coll.* XIII. 7).

41. Περισσότερα γιὰ τὴ στάση τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πάνω στὸν Πελαγιανισμό, βλ. Σ. Κ. Τσιτσιγκου, *Ἡ ψυχὴ..., ὁ.π.*, σ. 198-199, ὑπόσ. 23.

42. Βλ. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς ἀναθεωρημένης ἐκδόσεως τοῦ ἔτους 1959), ἐκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 1998, σ. 252. Πρὸβλ. J. Plagnieux, «Le grief de complicité entre erreurs nestorienne et pélagiennes d'Augustin à Cassien par Prosper d'Aquitaine?», *Revue des Études Augustiniennes* 2 (1956), σσ. 391-403.

43. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 50, VII., *De Incarnationis Domini Christi contra Nestorium haereticum*. Πρὸβλ. J. W. C. Wand, *The four Great Heresies*, London 1955, σ. 101.

μορφοποιείται από τὴ θέληση καὶ τελειοποιείται ἀπὸ τὴ Χάρη ἢ ὁποία τὴ στεφανώνει»⁴⁴.

Ἡμιπελαγιανισμὸς ἢ «Κασσιανισμὸς»;

Ἐρωτᾶται, ὅμως: Ποιὸ συγκεκριμένο εἶδος *συνεργίας* (ἢ πῶς ἀκριβῶς τὴν ἐννοεῖ) εἰδικώτερα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπινου παράγοντα υἰοθετεῖ ὁ Κασσιανός; Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς Παναγιώτης Τρεμπέλας ἔβλεπε τὸν Κασσιανὸ ὡς ἡμιπελαγιανιστὴ, στηριζόμενος σὲ παλαιότερους Ρωμαιοκαθολικοὺς ἱστορικο-δογματικοὺς συγγραφεῖς⁴⁵. Ἡμιπελαγιανισμὸς (*Pelagianorum reliquiae*) χαρακτηρίζεται ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς κάθε αἰρετικὴ συναφῆς διδασκαλία, ποὺ ἀντιτίθεται στὴ διδασκαλία τοῦ Αὐγουστίνου. Ὁ ὅρος αὐτὸς πρωτοεμφανίσθηκε κατὰ τὸν 16ο αἰ., σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἡ εὐνοϊκὴ γιὰ τὸν Αὐγουστίνου Σύνοδος τῆς Ὁράγγης εἶχε καταδικάσει στὴ Ν. Γαλλία τὶς διδασκαλίαις Δυτικῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ Μοναχῶν, συγχρόνων τοῦ ἀγίου Κασσιανοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐπιχείρησαν νὰ μετριάσουν τὶς ἀκρότητες τοῦ Αὐγουστίνου. Ἡ Σύνοδος τῆς Orange (Arausio, 529 μ.Χ.) καταδίκασε τὸν Ἡμιπελαγιανισμὸ καὶ ἀποφάνθηκε ὅτι «ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ οὐχ ὑμεῖς ἀρχόμεθα καὶ εἶτα διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ εὐσπλαχνίας βοηθούμεθα, ἀλλ' αὐτὸς ἐν ἡμῖν ... καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρότερον ἐμπνέει»⁴⁶.

Ἔτσι, στὴ Δύση, ἡ διδασκαλία τοῦ ἀγίου Κασσιανοῦ καταπολεμήθηκε ὡς αἰρετικὴ. Ὁ Καθηγητὴς Βλ. Φειδᾶς ἀναφέρει ὅτι ὁ Κασσιανὸς «...

44. Κείμενα αὐτογνωσίας ἀγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, Ὁμιλία Ζ': Ἡ σωτηρία κατορθώνεται καὶ μὲ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου (ἀπόδοση στὴ Νέα Ἑλληνικὴ Ἐ. Χατζῆ, Ἐπιμ. κειμένου-Ἐπίμετρο Γ. Μπάραλας), ἐκδ. Ἄθως, Ἀθήνα 2013, σ. 16 ἔπ.

45. Βλ. Π. Ν. Τρεμπέλας, *Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τ. Β', Ἀθήνα 1959. Πρβλ. Fr. Worter, *Beitrage zur Dogmengeschichte des Semipelagianismus*, Paderhorn 1898.

46. Βλ. Β. Στεφανίδης, ὁ.π., σ. 253. Πρβλ. Ph. Schaff, *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, Vol. II: *Basilica - Chambers*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan 1954, „Hefele, Conciliengeschichte“, σ. 736: “in omni opere bono non nos incipimus et postea per dei misericordiam adjuvamus, sed ipse nobis ... et fidem et amorem sui prius inspirat”.

σχετικοποιούσε ... τὴν καθολικὴ ἀναγκαιότητα τῆς Θείας Χάριτος γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου»⁴⁷ καὶ δικαιολογεῖ αὐτὴν τὴ θέση τοῦ Ἁγίου ἀπὸ τὸ ὅτι «ἦταν (ὁ Κασσιανός) ἐγκλωβισμένος στὴν ιδιότυπη συλλογιστικὴ τῆς ἐποχῆς του καὶ δὲν ἀντιμετώπιζε ὅλες τὶς προεκτάσεις τῆς προτεινομένης λύσεως, ἐνῶ ὁ θάνατός του, τὸ 435, δὲν τοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα νὰ διορθώσει τὶς θέσεις του, ὅπως ἔπραξε ὁ ἱερός Αὐγουστίνος»⁴⁸. Ἡ πρώτη πολεμικὴ ἐναντίον του ξεκίνησε ἀπὸ τὸν Πρόσπερο (390-455)⁴⁹, μαθητὴ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου (354-430). Ἀκολούθησε ἡ πολεμικὴ τοῦ πάπα Κελεστίνου Α' (422-432), ὁ ὁποῖος μὲ ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Γαλλίας συνιστοῦσε τὴν ἀποφυγὴ τῆς ἀναγνώσεως τῶν βιβλίων τοῦ Κασσιανοῦ. Ἀργότερα, ἐξεδόθη τὸ διάταγμα τοῦ πάπα Γελασίου (492-496), μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἐν λόγῳ πάπας συνιστοῦσε τὴν ἀποχὴ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἀπὸ τὴ διδασκαλία καὶ τὰ ἔργα τοῦ Κασσιανοῦ. Τέλος, ἡ Σύνοδος τῆς Ὁράγγης ἀπαρίθμησε ἐπακριβῶς τὰ ἀπορριπτέα βιβλία, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατατάσσονται καὶ τὰ ἔργα τοῦ Κασσιανοῦ⁵⁰, δηλαδή: «...αἱ παρ' αὐτοῦ συγγραφεῖσαι διατυπώσεις, πάσης ἀκριβείας καὶ σοφίας καὶ ὠφελείας οὔσαι πεπληρωμέναι, καὶ ἄλλαι ὅσαι παρ' αὐτοῦ συνεγράφησαν, καὶ συνετέθησαν διδασκαλαίαι»⁵¹.

Ὁ θάνατος τοῦ Εὐαγρίου Ποντικοῦ (345-399) γλύτωσε τὸν Κασσιανὸ ἀπὸ μία μεγάλη ταραχὴ. Πρὸ τοῦ τέλους ἐκείνου τοῦ ἔτους (399), οἱ ὄπαδοὶ καὶ σύντροφοι τοῦ Εὐαγρίου, οἱ ὀνομαζόμενοι «Ὁριγενιστές», ἐξορίσθηκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μὲ διαταγὴ τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρξαν καὶ οἱ λεγόμενοι *Μακροὶ ἀδελφοί* (Διόσκορος,

47. Βλ. Β. Φειδᾶς, *ὁ.π.*, σ. 575.

48. *Ὁ.π.*, σ. 575.

49. Βλ. Prosper Aquitanus, "De gratia Dei et libero arbitrio liber contra collatorem", MPL 51, 213-276.

50. Βλ. Π. Χρήστου, *ὁ.π.*

51. *Μηναῖον τοῦ Φεβρουαρίου περιέχον ἅπασαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ Ἀκολουθίαν, μετὰ καὶ τῆς προσθήκης τοῦ Τυπικοῦ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν μὲν, νεωστὶ δὲ τυπωθεῖσαν διάταξιν τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Διορθωθὲν καί, ὡς ἦν δυνατόν, ἐξακριβωθὲν ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου, Ἐκδοσις δευτέρα, ἀναθεωρηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, ἐπιδιορθωθεῖσα τε, καὶ πολλαῖς προσθήκαις πλουτισθεῖσα. Ἐπιστάσις τυπογραφικὴ Ἰωάννου καὶ Σπυρίδωνος τῶν ἀυταδέλφων, ἐξόδων ἐν Βενετίᾳ, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, 1862, σ. 157.*

Ἀμμώνιος, Εὐσέβιος καὶ Εὐθύμιος)⁵². Πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐξορίσθηκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο βρῆκαν καταφύγιο στὴν Κωνσταντινούπολη κοντὰ στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο. Αὐτὸ ἐνίσχυσε τὸ μένος τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας (385-412) κατὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (398-404), τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ἦταν ὁ θρίαμβος τοῦ Θεοφίλου καὶ ἡ ἐξορία τοῦ Χρυσόστομου, ποὺ τελικὰ τὸν ὀδήγησε μέχρι καὶ αὐτὸν στὸν θάνατό του. Ἀλλὰ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐξορία συνέβαλε πολὺ στὴν ἐξάπλωση τῶν ιδεῶν τοῦ Εὐαγρίου.

Ἡ δυνατότητα ποὺ ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντισταθεῖ στὴ Θεία Χάρη ἦταν ἀποδεκτὴ στὴν Πατερικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολῆς, ὅχι ὅμως καὶ στὴ Θεολογία τῆς Δύσεως. Γιὰ τὸν Κασσιανό, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀρνηθεῖ ἢ νὰ ἀγαπήσει τὸν Θεό⁵³. Ὁ Ἅγιος «τόνισε περισσότερο τὴν αὐτονομία τῆς ἀνθρώπινης θελήσεως, τὴ συνεργασία τῆς μὲ τὴ Θεία Χάρη, γιὰ νὰ ἀντικρούσει ... τὶς ἀκραῖες θέσεις τοῦ Αὐγουστίνου», ἐνῶ «τὸ κρίσιμο στοιχεῖο τῆς διδασκαλίας του βρίσκεται» στὸ ὅτι «ἡ ἀνθρώπινη θέληση μπορεῖ νὰ κινηθεῖ αὐτόνομα καὶ πρώτη πρὸς τὴ σωτηρία»⁵⁴. Αὐτὴ ἡ «ἀρχὴ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως» (*initium bonae voluntatis*) «ἂν μπορεῖ μόνη τῆς», ἀναρωτιέται ὁ Καθηγητὴς Βλ. Φειδᾶς, «νὰ κινηθεῖ πρὸς τὴ σωτηρία, τότε μένει μετέωρη ἢ ἀναγκαιότητά τῆς, ὅχι μόνον τῆς Θείας Χάριτος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλο ἔργο τῆς Θείας Οἰκονομίας»⁵⁵.

Ἀλλὰ ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς δὲν φαίνεται ἀρκετὰ συνεκτικὸς καὶ ἱκανοποιητικὸς, δεδομένου ὅτι, ὅπως εἶδαμε, πολλοὶ Πατέρες καὶ Ἀσκητὲς τόνισαν τὸ ἀπαραίτητο καὶ τῆς ἐπακολουθούσας συνέργειας τῆς Θείας Χάριτος στὸ ἔργο τῆς ἐπίτευξης τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Κασσιανὸς ὑποστήριξε ὅτι τὰ διασωθέντα μετὰ ἀπὸ τὸ Προπατορικὸ Ἄμάρτημα «σπέρματα ἀρετῆς» στὸν ἄνθρωπο ἐνεργοποιοῦνται μόνο μὲ

52. Πρβλ. Ἰω. Χ. Κωνσταντινίδης, «Μακροὶ ἀδελφοί», *ΘΗΕ* 8 (1966), σσ. 529-530. Γιὰ μία ἐκτενῆ συζήτηση γιὰ τὴν ἐξορία τῶν Ὀριγενιστῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴ συνάντησή αὐτῶν μὲ τοὺς Ἀνθρωπομορφίτες βλ. G. Florovsky, «Οἱ Ἀνθρωπομορφίτες τῆς Αἰγυπτιακῆς Ἐρήμου καὶ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ ἀβάς Ἀπὸ τῆς Remdje», στί: *Οἱ Βυζαντινοὶ Ἀσκητικοὶ καὶ Πνευματικοὶ Πατέρες*, μετάφρ. Παναγιώτη Κ. Πάλλη, ἐκδ. Πουρναρά, τ. 4, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 204-219.

53. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *Collationes* XIII, 12. Πρβλ. Σ. Παπαδόπουλος, *Πατρολογία*, Ἀθήνα 2010, τ. Γ', σ. 423.

54. Βλ. Βλ. Φειδᾶς, *ὁ.π.*, σ. 575.

55. *Ὁ.π.*, σ. 575.

τῆ βοήθεια τῆς Θείας Χάριτος. ἼΑρα, μόνη ἡ θέληση, ὅπως ἰσχυριζόταν ὁ Πελάγιος, δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὸ Ἄγαθὸ καὶ τῆ σωτηρία ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἀνθρώπινη βούληση, ἀλλὰ καὶ ἡ Θεία Χάρις⁵⁶. Συνεπῶς, ὁ Κασσιανὸς ἀκολουθεῖ, ὅπως εἶπαμε, μία μέση ὁδὸ, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυγχάνεται μὲ τῆ θέλησή του, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ μὲ τῆ συνδρομὴ τῆς Θείας Χάριτος⁵⁷, πράγμα τὸ ὁποῖο

56. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *Coll.* XII. Πρβλ. Σ. Παπαδόπουλος, *Πατρολογία*, τ. Γ', σ. 423.
 57. Αναφέρει συγκεκριμένα: Γιὰ τὶς τρεῖς ἀποταγές (*De tribus abrenuntianibus*): “Quod nihil in hoc mundo sine Deo genatur” (τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ χωρὶς τὸν Θεό). βλ. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *MPL* 49, *Coll.* III, 582A: «Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ αὐτεξουσίου» (*Objectio super liberi potestate*), *MPL* 49, *Coll.* III, 583A: «Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ θεωρήσουμε τῆ σωτηρία ὡς κάτι ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς, ἐφόσον ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε τῆ δυνατότητα νὰ Τὸν ὑπακούουμε ἢ ὄχι (“Quomodo igitur non in nobis nostra salus est collacanda, cum vel audeindi vel non audiendi ipse nobis concesserit facultatem”). βλ. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *MPL* 49, *Coll.*, III, 583A: «Τὸ αὐτεξούσιό μας χρειάζεται πάντοτε τῆ βοήθεια τοῦ Κυρίου» (“Responso, quod liberum arbitrium nostrum adiutorio Domini semper indigeat”), *MPL* 49, *Coll.*, III, 584B: «δὲν εἶχα τὴν πρόθεση, μὲ τὰ κείμενα ποὺ παρέθεσα, νὰ ἀναιρέσω τὴν ὑπαρξὴ τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ, ἤθελα νὰ ἀποδείξω ὅτι κάθε μέρα καὶ κάθε στιγμή ἡ βοήθεια τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ προχωρήσει ὁ ἄνθρωπος» (“Nos enim per haec quae protulimus, non liberum arbitrium hominis volumus submovere sed huic adiutorium et gratiam Dei per singulos dies ac momenta necessariam comprobare...”). Πρβλ. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *MPL* 49, *Coll.* III, 575A: «Πῶς οἰκονομεῖ ἡ Θεία Χάρη τῆ σωτηρία, χωρὶς νὰ παραγκωνίζεται τὸ αὐτεξούσιο» (“Responso de dispensatione divinae gratiae, manente arbitrii libertate”), *MPL* 49, *Coll.* III, 576A: «Ξέρουμε ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ καὶ δίνει στὸν καθένα μὲ διαφορετικὸ τρόπο τὶς εὐκαιρίες τῆς σωτηρίας του. Ἀλλὰ, τὸ πῶς ἐμεῖς θὰ ἀνταποκριθούμε σ’ αὐτὴν τῆ προσφορά, τὸ ἂν δηλ. ἐπιδείξουμε ζῆλο ἢ ἀδιαφορία, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἐμᾶς» (“Itaque sicut occasionem salutis diversis modis Deum cognoscimus operari, ita nostrum est occasionibus a Divinitatae concessis, vel enixius vel remissius famulari – vide annotationem quintam in fine operas”). Ἐπίσης: «Κανεὶς ἀπὸ τοὺς δίκαιους δὲν κατορθώνει νὰ ἀποκτήσει τὴν ἀρετὴ μὲ τὶς δικές του δυνάμεις. Ἀλλὰ, καθένας ἔχει ἀνάγκη τὸν Θεό, χρειάζεται τῆ Θεία βοήθεια... μήπως καὶ ἡ ἀνικανότητα τῆς ἐλεύθερης βούλησης κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ χάσει τὴν ἰσορροπία του καὶ πέφτοντας ἔτσι, νὰ χαθεῖ γιὰ πάντα» (“Nullus justorum sibi sufficit ad obtinendam justitiam, nisi per momenta singula titubanti ei et corruenti fulcimenta manus suae supposuerit divina clementia, ne prostratus intereat penitus cum fuerit liberi arbitrii infirmitate collapsus”), *MPL* 49, *Coll.* III, 581A: «Ἡ καλὴ μας προαίρεση καὶ ἡ ὀλοκλήρωσή της εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ» (“Quod initium voluntatis bonae et consummatio ejus a Domino sit”) καὶ «ἡ πρώτη κίνηση καλῆς θέλησης μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν ἔμπνευση, εἴτε κατευθείαν ἀπὸ τὸν ἴδιο, εἴτε ἀπὸ κάποια ἀνθρώπινη παρότρυνση... Ἡ τελείωση πάντως τῶν ἀρετῶν εἶναι δικό Του δῶρο.... Ἡ αἰώνια καταδίκη ἢ σωτηρία θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὸ ἂν ἐγκλωπώθηκαμε τῆ διδασκαλία Του καὶ τὴν κάναμε νόμο τῆς

πρεσβεύει σύνολη ή Ὁρθόδοξη διδασκαλία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, ὁ ἱερός αὐτὸς πατὴρ «τονίζει», ὅπως καὶ ὁ Βικέντιος –Μοναχὸς τῆς μονῆς Λειρίνου τῆς Ν. Γαλλίας– «τὴν συμβολὴν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ εἶναι γνήσιος ἐκπρόσωπος τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος εἰς τὸ σωτηριολογικὸν πρόβλημα ἀκολουθῶν τὰς γραμμὰς τῆς ἑλληνικῆς θεολογίας»⁵⁸.

Ἄρα, ὅ,τι σημαίνεται μὲ τὸν ὄρο ἡμιπελαγιανισμὸς εἶναι ἡ ὀρθόδοξη ἄποψη, μολονότι ὡς ὄρος δὲν ἀπαντᾷ στὴν ἀνατολικὴ Παράδοση⁵⁹.

ὑπαρξῆς μας ἢ ἂν ἀμελήσαμε νὰ συμμορφωθοῦμε ... στὰ σωτήρια σχέδια τῆς Πρόνοιās του γιὰ ἐμᾶς» (“Quibus manifestissime perdocemur, et initium voluntatis bonae nobis Domino inspirante concedi, cum aut per se, aut per exhortationem cuiuslibet hominis, aut per necessitatem nos ad salutis attrahit viam, et perfectionem virtutum ab eodem similiter condonari nostrum vero hoc esse, ut exhortationem auxiliumque Dei vel remissius vel enixius exsequamur...”), MPL 49, Coll. III, 576D: «Ὁ Κύριος χαρίζει τὴν κατανόησιν τῶν ἐντολῶν Του καὶ τὴ θέλησιν νὰ τὶς τηροῦμε» (“Quod intellectus, quo mandata Dei possimus agnoscere, et bonae voluntatis affectus a Domino donetur”) καὶ «χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, δὲν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ καταβάλλουμε καμμία προσπάθεια, ἀλλὰ καὶ οὔτε οἱ προσπάθειές μας ἀπὸ μόνες τους θὰ φέρουν κανένα ἀποτέλεσμα. Πρέπει ὅπωςδήποτε ὁ Κύριος νὰ μᾶς δώσει τὸ ἔλεος καὶ τὴ βοήθειά του, ὥστε νὰ ἀξιωθοῦμε νὰ φθάσουμε στὸ ἀνέκφραστο ἀγαθὸ τῆς καθαρότητος» (“Haec autem dicimus, non ut studium nostrum vel laborem atque industriam quasi inaniter et superflue impendendo vacuemus; sed ut noverimus nos sine auxilio Dei, nec adniti posse, nec efficaces nostros esse conatus ad capessendum tam immane praemium puritatis, nisi nobis adiutorio Domini ac misericordia fuerit contributum”), MPL 49, Coll. III, 578C-579A: «ἔτσι οἱ Ἀπόστολοι καὶ Εὐαγγελιστὲς κατανόησαν βαθιὰ ὅτι κάθε καλὸ ἐπιτυγχάνεται μονάχα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Γι’ αὐτό, οὔτε κἂν εἶπαν ποτὲ ὅτι μποροῦσαν νὰ διατηρήσουν σταθερὴ τὴν πίστη τους μὲ τὶς δικές τους δυνάμεις καὶ μὲ τὴν ἐλευθερία ποῦ ἔδινε τὸ αὐτεξούσιο, ἀλλὰ ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ τοὺς στηρίζει καὶ νὰ τοὺς αὐξάνει τὴν πίστη» (“In tantum itaque senserunt evangelicī et apostolicī viri universa quae [0579B] bona sunt auxilio Domini consummari, et ne ipsam quidem fidem suam confessi sunt illaesam se posse suis viribus vel arbitrii libertate servare, ut hanc vel adjuvari in se, vel donari sibi, a Domino postulerent”), MPL 49, Coll. IV, 587B: «Μέσα σ’ αὐτὴ τὴν ἐγκατάλειψιν οὔτε οἱ στεναγμοί, οὔτε ἡ προσωπικὴ μας ἐπιμέλεια εἶναι ἱκανὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρουν στὴν πρώτη χαρὰ καὶ καθαρότητα· συνειδητοποιοῦμε ὅτι ἡ ἀγαλλίασιν, ποῦ αἰσθανόμεσταν πρὶν, δὲν ἦταν καρπὸς τοῦ δικοῦ μας ζήλου, ἀλλὰ δῶρο τῆς εὐσπλαχνίας Του» (“nullatenus extollamur, probantesque nos ab eodem derelictos, gemitibus nostris et industria illum laetitiae ac puritatis statum recuperare non posse intelligamus et praeteritam cordis alacritatem non nostro studio, sed illius dignatione nobis fuisse collatam”).

58. Βλ. Π. Χρήστου, ὅ.π., σ. 271.

59. Βλ. Π. Κ. Χρήστου, «Ἰωάννης Α’ ὁ Χρυσόστομος», *ΘΗΕ* 6 (1965) 1190: «Εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν δὲν ὑπάρχει ὁ ὄρος ἡμιπελαγιανισμὸς καὶ ὅ,τι σημαίνεται δι’ αὐτοῦ, εἶναι ἡ ὀρθὴ ἄποψις».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τόσο ἡ περὶ θυμοῦ, ὅσο καὶ ἡ περὶ ἐπιθυμίας (*De concupiscentiae*), ποὺ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ σεξουαλικὴ ὁρμὴ (*Libido*)⁶⁰, ἀντίληψη τοῦ Κασσιανοῦ, ἄλογες λειτουργίες τῆς ψυχῆς, τὶς ὁποῖες ὁ Εὐάγγριος ἀποκαλοῦσε «δυνάμεις», μολονότι ἔλκουν τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ τὶς ἀνάλογες ἀπόψεις ἀσκητῶν τῆς Ἀνατολῆς (Αἰγύπτου), δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ταυτίζονται πλήρως καὶ ἀπολύτως μὲ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ διδάσκαλου τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου⁶¹. Ὁ Κασσιανὸς δὲν θεωρεῖ μὲν τὴν ἐπιθυμία καθ' αὐτὴ ὡς ἁμαρτία⁶², ἀλλὰ, κατ' ἐπίδραση τοῦ Αὐγουστίνου καὶ ὀρισμένων Ἀσκητῶν, δέχεται ὅτι ἡ ἁμαρτητικὴ ἐπιθυμία (*Concupiscentia*) ὑπάρχει καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἐξάλειψη τοῦ Προπατορικοῦ Ἁμαρτήματος⁶³. Μετὰ ἀπὸ τὸ Προπατορικὸ Ἁμάρτημα κατοικεῖ πλέον μέσα στὸν ἄνθρωπο αὐτὴ ἡ δυσαρμονία, ὡς δεῦτερος φυσικὸς νόμος, ὡς νόμος τῆς ἁμαρτίας (“*lex peccati*”)⁶⁴. Ὁ ἅγιος Κασσιανὸς τονίζει ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸ παρέχεται μὲν ἡ Θεία Χάρις, ἀπὸ δὲ τὸν ἄνθρωπο ἡ ἀπαραίτητη πίστη δὲν ἄρνεῖται ὡστόσο τὴν ἀλλοτριώση (φθορά) τῆς ἀνθρώπινης φύσης⁶⁵, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται λ.χ. στὴν ἐπιθετικότητα (φροῦδικά) τῆς γενετήσιας ὁρμῆς (*Libido*). Συνεπῶς, τὴν *Concupiscentia* ὁ Κασσιανὸς ἀντιλαμβάνεται ὡς διπλῆ (συγκρουσιακὴ) ἐπιθυμία τῆς «σάρκας»

60. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *Inst.* VI.

61. Βλ. Ἰω. Ρωμανίδης, *Τὸ Προπατορικὸ Ἁμάρτημα*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2010³, σ. 161 ἐξ., 173. Πρβλ. Θ. Ζήσης, *Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου*, σ. 59, 81, Σ. Κ. Τσιτσίκος, *Ἡ φυγὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, σ. 138 ἐξ. καὶ σσ. 310-312.

62. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.* XXVIII, 1142C, βλ. καὶ *Inst.* V. 258.

63. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.* XXIII, 1270B καὶ 1271B.

64. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, *Coll.*, 1234. Ἐπειδὴ ὁ νόμος αὐτὸς ἔχει τὴν ἕδρα τοῦ σῶμα, γι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίζεται (τὸ σῶμα) ὡς «σῶμα τῆς ἁμαρτίας», παρὰ τὴν ἐσωτερικὴ τῆς συνάφεια (ἐνν. τῆς ἐπιθυμίας) μὲ τὴν ἁμαρτία, ὡς συνέπεια τοῦ Προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ὡς ἔναυσμα γιὰ νέες ἁμαρτίες.

65. Βλ. *Κάθισμα ἤχου Γ'*: «Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, ἡ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων. Ὁ Πρωτότοκος τῆς κτίσεως, καὶ Δημιουργὸς πάντων τῶν γεγονότων, τὴν καταφθαρεῖσαν φύσιν τοῦ γένους ἡμῶν, ἐν ἑαυτῷ ἀνεκαίνισεν. Οὐκ ἔτι θάνατε κυριεύεις. Ὁ γὰρ τῶν ὄλων Δεσπότης, τὸ κράτος σου κατέλυσε». Πρβλ. «Τῆ ΚΓ' τοῦ αὐτοῦ μηνός» (Ἰανουαρίου), *Μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Κλήμεντος Ἀγκύρας καὶ τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Ἀγαθαγγέλου, Θεοτοκίον Ὁρθρου*: «Σῶσαι βουλόμενος ἐκ φθορᾶς, τὴν καταφθαρεῖσαν φύσιν, τῶν ἀνθρώπων ὁ Κτίστης καὶ Κύριος, μῆτραν ἀγνισθεῖσαν Ἁγίῳ Πνεύματι, οἰκήσας ἀπορόρητως ἀνεμορφώσατο».

(σαρκικού φρονήματος = αμαρτητικής ροπής γενικά) έναντίον τοῦ «πνεύματος», ὅπως γράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Γαλ. 5, 17), καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἀντίσταση τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς σάρκα⁶⁶. Ἔτσι, τὸ μὲν θέλημα τῆς «σαρκός» εἶναι οἱ χεῖριστες ἐπιθυμίαι⁶⁷, τὸ δὲ «πνεῦμα», ποῦ ἀντιστοιχεῖ (Νεο)Πλατωνικά –μέσω τοῦ Αὐγουστίνου, δηλ. δυϊστικά– πρὸς τὶς ἀγαθὲς καὶ πνευματικὲς ἐφέσεις τῆς ψυχῆς⁶⁸, ἀναζητεῖ κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν «ἐπιούσιο ἄρτο» ἀναζητεῖ τὴν δόξα τοῦ στὴν ταπείνωση καὶ τὸν διωγμό⁶⁹. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο, ἡ μεταπτωτικὴ ἐπιθυμία ἐκλαμβάνεται κατ’ οὐσίαν ὡς αὐτο-σύγκρουση ἐνδοψυχικὰ καὶ ὡς δυσαρμονία μεταξὺ τῶν φυσικῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου⁷⁰. Γι’ αὐτὸν τὸν λόγο πρέπει νὰ διεξάγεται ἀδιάλειπτος ἀγώνας καὶ συνεχῆς προσοχὴ καὶ ἄσκηση⁷¹.

Ἔτσι ὁ Κασσιανός, κυρίως στὴν *Conference XIII*, δέχεται τὴν ἀναγκαιότητα τόσο τῆς Θείας Χάριτος, ὅσο καὶ τῆς ἐλεύθερης συμμετοχῆς τῆς ἀνθρώπινης βούλησης στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποκρούει ὅμως τὴν ἀπόλυτη ἰσομοιρία (βλ. *Synergism* τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου) τῆς Θ. Χάριτος καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, λόγω τῶν συνεπειῶν ποῦ προέκυψαν στὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὸ Προπατορικὸ Ἀμάρτημα⁷², διδάσκοντας ὅτι ἀκόμη καὶ ἡ καλὴ θέληση ἢ καὶ ἡ ὅποιαδήποτε ἀγαθὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου ἀπορρέει ἀπὸ τὸν Θεό (βλ. *Cassianism*)⁷³.

Πάντως γιὰ τὸν Κασσιανό, ὅπως καὶ γιὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, ἡ αμαρτητικὴ ἐπιθυμία στὸν μεταπτωτικὸ ἄνθρωπο στερεῖται τοῦ

66. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. IV, 7 (συζήτηση μὲ τὸν ἀβὰ Δανιήλ). Πρβλ. M. Haag, “A Precarious Balance: Flesh and Spirit in Cassian’s Works”, *American Benedictine Review* 19 (1968), σσ. 183.

67. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. IV, 584: “Voluntas carnis, desideria pessima” (*De concupiscentiae carnis et spiritus*). Πρβλ. Εὐελ. Λιβεριάτου, *Ἐσωτερικαὶ ἀνταύγειαι τοῦ πνεύματος*, Ἀθήναι 1976, σ. 65: «(ἡ ταπείνωσις)... εἶναι ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ... ἀνάβασις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρισμὸν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀγάπης».

68. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. IV, 596: “Animae desideria bona et spiritualia”.

69. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. IV, 597.

70. Βλ. Σ. Κ. Τσιτσίγκος, «ἽΟ ‘ἐμφύλιος’ πόλεμος τῆς ψυχῆς κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* 802 (2004), σσ. 199-221.

71. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. XIX, 1141B-1142D.

72. Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. XIII, 932 ἐξ: “Quod gratiam humani conatus consensare non possint” («Τὰ ἀθλήματα τοῦ ἀνθρώπου δὲν μποροῦν νὰ ἰσοσταθμίσουν τὴ Χάρη»).

73. *Inst.* 12.18, Coll. XIII. 9.5, XVI.1.

ἐνοχικοῦ χαρακτήρα της καὶ καθίσταται ἀπλῶς μέσο ἠθικῆς κάθαρσης πρὸς πνευματικὴ τελείωση. Ἀντίθετα, ὁ Αὐγουστίνος ἔβλεπε σ' αὐτὴν ὄχι μόνον ἐνοχή, ἀλλὰ καὶ ποινὴ καὶ καταδίκη (τιμωρία). Τέλος, ἡ *Concupiscentia* χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Κασσιανὸ ὡς ἕνα κατὰ βάθος ἀγαθὸ κίνητρο, ὅπως ἄλλωστε ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς (5, 17) τοῦ ἀποστόλου Παύλου⁷⁴.

Ἐν τούτοις, ἡ ὡς ἄνω διδασκαλία αὐτῆ τοῦ Κασσιανοῦ ὡς ὅλον, μολονότι δὲν ταυτίζεται ἐπακριβῶς μὲ τὸν Ἡμιπελαγιανισμό τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καὶ τῶν λοιπῶν Ὁρθόδοξων Πατέρων, κρίνεται ὡς Ὁρθόδοξη καὶ μὴ αἰρετικὴ⁷⁵, ἀφοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν δέχεται τὸν Ἡμιπελαγιανισμό, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν δέχεται οὔτε τὸν Αὐγουστινιανισμό, οὔτε τὸν Πελαγιανισμό, ἐνῶ ἀναφέρεται καὶ καταγράφεται –πλὴν τοῦ σημείου τῆς ἰσομοιρίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπινου παράγοντα– καὶ στὸν πνευματικὸ του πατέρα, ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο⁷⁶ καταδικάσθηκε ὅμως στὴ Δύση, ὅπως προαναφέραμε, ὡς Ἡμιπελαγιανισμός, δεδομένου ὅτι ἐκεῖ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ὑπῆρξε ἰσχυρὴ. Ἐξ ἄλλου, τὸ ὅτι τιμᾶται ὡς Ἅγιος στὴ Ν. Γαλλία δεικνύει ὅτι δὲν ἀναγνωρίζεται ἐκεῖ ἡ καταδίκη τῆς διδασκαλίας του (ὡς ἡμιπελαγιανιστῆ).

Τελικὰ μὲ τὴ θέση του αὐτὴν ὁ Κασσιανὸς διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνου⁷⁷, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ Πτώση ἐπιφέρει τὸν ὀλοκληρωτικὸ ἀφανισμό καὶ τὴν πλήρη καταστροφὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχοσωματικῆς φύσης, θεωρώντας ὅτι ἡ Πτώση συνιστᾶ μία βαρεῖα ἀσθένεια καὶ φθορὰ τοῦ ἀνθρώπου, καί, ὡς ἐκ τούτου, τὴν πλήρη ἐξασθένηση τῆς βούλησής του. Ὅπως εἶδαμε, τὰ θέματα πὸ ἐνδιέφεραν καὶ ἀπασχόλησαν περισσότερο τὸν Κασσιανὸ ἦταν ἠθικὰ καὶ πρακτικὰ (ἀνθρωπολογία⁷⁸,

74. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, MPL 49, Coll. IV, 591, 13, στο ἴδιο, 600C-601A καὶ 653AB.

75. Βλ. Π. Κ. Χρήστου, «Ἰωάννης ὁ Κασσιανός», *ΘΗΕ* 6 (1965), 1194-1195.

76. Βλ. Σ. Κ. Τσιτσίγκος, *Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 2000, σσ. 185, καὶ 199: «Ὁ ἱ. Χρυσόστομος μπορεῖ μὲν νὰ ἐξαιρεῖ τόσο πολὺ τὴν ἐλευθερίαν βούλησής τοῦ μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡστόσο, δὲν μπορεῖ νὰ συγκαταλεγεῖ στοὺς Πελαγιανιστὲς ἢ στοὺς ἡμιπελαγιανιστὲς...».

77. Coll. XIII. 7.1; cf. *Prosper of Aquitaine, Contra Collatorem*; Cassiodorus, *Institutiones* 1.29; *Decretum Gelasianum* V.7. Πρβλ. J. A. McGuckin (Ed.), "John Cassian", στὸ: *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, Blackwell Publishing Ltd., 2011, Vol. II, σσ. 532-533.

78. Βλ. J. Kim, *The Spiritual Anthropology of John Cassian*, University of Leeds, 2002/2013.

ήθική, ψυχολογία, πνευματικότητα και άσκητική ζωή)⁷⁹. Βασική παράμετρος τής Πρακτικής Θεολογίας είναι ή θέση τής ανθρώπινης βούλησης στή λειτουργία τής θεοτικής (άκτιστης) ενέργειας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος και συνεπῶς τής σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό, ή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κασσιανοῦ είναι κατὰ πάντα Ὁρθόδοξη, διότι ὄχι μόνον συμφωνεῖ με «τὰ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τοῦ Χρυσοστόμου λεγόμενα (“τὸ μὲν γὰρ ἐστι, τὸ δοῦναι τὴν χάριν, τὸ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ παραχωρεῖν τὴν πίστιν”⁸⁰), ἀλλὰ και με ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν παράδοσιν»⁸¹. Καὶ αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἦταν ἐξοικειωμένος με τὴν ἀνατολικὴ θεολογία, τὴ λατινική, καθὼς και με ὅ,τι ἀφοροῦσε τὸν χριστιανισμό σὲ ὀλόκληρη τὴν αὐτοκρατορία.

Ὁ ὀσιος Κασσιανὸς ὑπῆρξε ὁ κατ’ ἐξοχὴν διδάξας και στηρίξας τὸν ὀρθὸ μοναχισμό στὸν Χριστιανικὸ κόσμο τής Δύσεως και ἀκόμη ὁ μεθοδικὸς διοργανωτὴς τούτου, πὸ με ἀπαράμιλλη ἀφοσίωση και ἐπιμονὴ συστηματοποίησε τὴν ὀρθὴ λειτουργία τῶν Μονῶν τής Δύσεως κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Μονῶν τής Ἀνατολῆς και κυρίως τής Αἰγύπτου και ἐθεωρεῖτο σὲ ὄλη τὴ Νότιο Γαλλία ὁ Πνευματικὸς Πατέρας τής.

SUMMARY

Ioannis Kassianos and the theories of Augustine and Pelagius

By Leonidas Katsiras, *PhD in Theology*

Saint Kassianos concentrates the experience of the orthodox ascetics of the East, and he indeed transported and spread the spirit of the Orthodox monasticism to the West. At that time, when the great and fierce theological issue arose between Pelagius and Augustine, Kassianos was closest to the ancient Patristic Tradition, and “was standing in the

79. Βλ. E. Pichery, “Les idées morales de Jean Cassien”, *Mélanges de Science Religieuse* 14 (1957), σσ. 5-20.

80. Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Γένεσιν* 57, MPG 54, 497.

81. Βλ. Π. Χρήστου, «Ἰωάννης ὁ Κασσιανός», *ΘΗΕ* 6 (1965), σ. 1195.

midst of the two extreme perceptions” of his time, after he had developed his teaching about salvation.

Kassianos tried to clarify the importance of human factor in the world of salvation without underestimating the importance of the Divine Grace. Kassianos’ teaching is inextricably linked to the teaching of St. John Chrysostomos’ and more over, he conveyed this teaching to the West, opposing it to both the extreme teaching of Augustine and that of Pelagius. Kassianos accepts along with Chrysostomos that after the Fall (Original Sin), the possibility of free will remains in the human being and particularly in the direction of the desire of the good.

Besides, Kassianos developed the teaching of the Eastern ecclesiastical type, honoring the moral freedom as a feature and property of the good, as it was emphasized by Greek Fathers. Kassianos, as a student of holy Chrysostomos, came to the middle of the two opposing teachings (Pelagius’ and Augustine’s).